

Profesor Eugeniusz Jerzy Kościelak

Magdalena Łętowska

Zakład Transfuzjologii, Instytut Hematologii i Transfuzjologii, Warszawa

W lutym 2022 roku w kaplicy na Cmentarzu Ewangelicko-Reformowanym w Warszawie pożegnaliśmy **Profesora Eugeniusza Jerzego Kościelaka** — wybitnego naukowca, wizjonera, nauczyciela i lekarza, wieloletniego Sekretarza Naukowego i Zastępcę Dyrektora ds. Naukowo-Badawczych Instytutu Hematologii i Transfuzjologii, Kierownika Zakładu Biochemii.

Pan Profesor był niekwestionowanym autorytetem naukowym oraz wybitnej klasy specjalistą w dziedzinie biochemii, autorem licznych publikacji naukowych o światowym zasięgu. Był promotorem kadr naukowych i wychowawcą wielu pokoleń wybitnych naukowców znanych w kraju i za granicą.

Pan Profesor współpracował z wieloma polskimi i zagranicznymi ośrodkami naukowymi. Został uhonorowany wysokimi odznaczeniami państwowymi oraz prestiżowymi nagrodami krajowymi i zagranicznymi za działalność naukową.

Kariera zawodowa

Pan Profesor Jerzy Kościelak rozpoczął studia na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Warszawskiego po ukończeniu w 1948 roku edukacji w II Liceum im. Stefana Batorego w Warszawie. W 1950 roku został członkiem Koła Naukowego przy Katedrze Chemii Fizjologicznej. Pracował wówczas nad oczyszczaniem wirusa bakteryjnego, a wyniki tej pracy zostały ogłoszone w kwartalniku: *Medycyna Doświadczalna i Mikrobiologia*.

Od listopada 1950 roku został zatrudniony w Zakładzie Chemii Fizjologicznej Akademii Medycznej w Warszawie na stanowisku młodszego asystenta, natomiast w czerwcu 1951 roku jako student Wydziału Lekarskiego Akademii Medycznej po 3. roku wystąpił z podaniem o zatrudnienie w Oddziale Biochemicznym Instytutu Hematologii

Profesor Eugeniusz Jerzy Kościelak podczas spotkania w ramach konferencji *International Symposium on Glycoconjugates* (Kraków, sierpień 1993)

(IH) i rozpoczął pracę w Instytucie na stanowisku laboranta we wrześniu 1951 roku. Dyplom lekarza uzyskał 30 listopada 1953 roku i realizował swoje zainteresowania biochemiczne w zakresie budowy krwinki czerwonej. Bardzo szybko, bo już w 1960 roku, uzyskał tytuł doktora nauk medycznych na Wydziale Lekarskim Akademii Medycznej na podstawie pracy pt.: „Budowa chemiczna substancji grupowych z krwinek czerwonych”.

O młodym naukowcu, doktorze Jerzym Kościelaku, tak wypowiadał się pan docent Edward Kowalski, ówczesny zastępca Dyrektora Instytutu ds. Naukowych, przedstawiając w lipcu 1960 roku

Adres do korespondencji: prof. dr hab. n. med. Magdalena Łętowska, Zakład Transfuzjologii, Instytut Hematologii i Transfuzjologii, ul. I. Gandhi 14, 02-776 Warszawa, tel.: 22 349 63 91, faks: 22 349 63 76, e-mail: letowska@ihit.waw.pl

Artykuł jest dostępny bezpłatnie na podstawie licencji Creative Commons Attribution-Non-Commercial-No Derivatives 4.0 International (CC BY-NC-ND 4.0) umożliwiającej jego pobranie oraz udostępnianie pod warunkiem wskazania autorstwa i wydawcy. Niedopuszczalne jest wprowadzanie jakichkolwiek zmian lub wykorzystanie komercyjne bez zgody wydawcy.

sylwetkę kandydata na stypendystę Międzynarodowej Agencji Atomowej:

„Lekarz Kościelak jest sumiennym i bardzo pilnym pracownikiem naukowym. Posiada on dużo wiadomości w zakresie biochemii, a w dziedzinie, w której w ostatnich latach bezpośrednio pracuje, tzn. w dziedzinie chemii mukopolisacharydów i substancji grupowych krwi, może być uważany za wybitnego specjalistę. Jego inteligencja i zamiłowanie do pracy naukowej pozwalają na bardzo dobre rokowania. W stosunkach między kolegami jest poprawny, wobec przełożonych lojalny, a w stosunku do podległego mu personelu technicznego — sprawiedliwy”.

Od 1 grudnia 1960 roku do 1 listopada 1961 roku Pan Profesor, uzyskawszy stypendium Międzynarodowej Agencji Atomowej, pracował w Instytucie Medycyny Zapobiegawczej im. Listera w Londynie, gdzie pod kierunkiem prof. W.T.J. Morgana kontynuował prace nad budową chemiczną substancji grupowych krwi. Już wtedy uważano go za wybitnego specjalistę w zakresie chemii mukopolisacharydów i substancji grupowych krwi.

Po powrocie do Polski, w 1962 roku, ówczesny szef Pana Profesora, prof. Krzysztof Murawski, we wniosku o awans, napisał: „Dr Kościelak posiada poważne wykształcenie biochemiczne, obdarzony jest nieprzeciętnymi zdolnościami oraz umiejętnością prowadzenia samodzielnej pracy naukowej”.

Pan Profesor w latach 1964–1965 przebywał na stypendium na Uniwersytecie Harvarda. W 1966 roku, uchwałą Rady Naukowej Wydziału Lekarskiego Akademii Medycznej, uzyskał tytuł doktora habilitowanego, 8 października 1973 roku został powołany przez Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej (MZiOŚ) na stanowisko docenta w Instytucie Hematologii. Dwa tygodnie później, uchwałą Rady Państwa, nadano Panu Profesorowi tytuł profesora nadzwyczajnego, natomiast 13 listopada 1980 roku uchwałą Rady Państwa — tytuł profesora zwyczajnego.

W międzyczasie został Kierownikiem Pracowni Immunochemii w Zakładzie Biochemii (1968 r.), a rok później (styczeń 1969 r.) kierownikiem Zakładu Biochemii. To stanowisko piastował aż do przejścia na emeryturę w 2002 roku.

W 1969 roku został powołany na stanowisko Sekretarza Naukowego, zmienione w 1998 roku na stanowisko Zastępcy Dyrektora ds. Naukowo-Badawczych, które piastował do swojego pożegnania z Instytutem w 2007 roku.

W latach 1979–1982 był członkiem Wspólnej Komisji Dyscyplinarnej dla pracowników instytutów naukowo-badawczych.

W 1985 roku, ówczesny dyrektor Instytutu, prof. Witold Rudowski, przygotowując wniosek o nadanie odznaczenia państwowego, tak pisał o Profesorze Kościelaku:

„Profesor Eugeniusz Jerzy Kościelak zaczął pracę w Instytucie Hematologii przed 25-ciu laty jako student i dzięki nieprzeciętnej inteligencji i pracowitości w krótkim czasie uzyskał duże osiągnięcia naukowe, zwłaszcza w zakresie badań substancji grupowych krwi i w tej dziedzinie uzyskał rozgłos światowy. Do jego sukcesów należy także opracowanie technologii syntezy nowego środka przeciwwstrząsowego (HES), o dużym znaczeniu dla obronności kraju i surowicy przeciw antygenowi HBs. Jest autorem około 100 prac naukowych (a był to rok 1985!). Wybitnie pozytywny społecznie o wysokich walorach moralnych”.

Działalność Profesora Kościelaka związana z Polską Akademią Nauk

Od 1983 roku Pan Profesor był członkiem korespondentem PAN, a następnie od 1994 roku jej członkiem rzeczywistym. W latach 2002–2006 był Przewodniczącym Komisji Uchwał i Wniosków Zgromadzenia Ogólnego PAN. Był także członkiem Komisji Dyscyplinarnej II instancji PAN (1998 r.), wieloletnim członkiem Rady Naukowej Instytutu Immunologii i Terapii Doświadczalnej im. L. Hirszfelda PAN (do 2015 r.).

Był również członkiem Rady Naukowej Instytutu Biologii Medycznej (2015 r.) oraz Przewodniczącym Komisji Ocen Programów Komitetu Biochemii i Biofizyki przy Wydziale II oraz Komisji ds. współpracy z Zagranicą Prezydium PAN.

W 2000 roku, po wielu latach pracy, odszedł na zasłużoną emeryturę, jednak nie pożegnał się z Instytutem. Do 2002 roku współpracował nadal z Zakładem Biochemii, a w 2007 roku ostatecznie zakończył pracę na stanowisku zastępcy dyrektora ds. naukowo-badawczych.

Działalność naukowa

Pan Profesor Jerzy Kościelak był autorem ponad 200 prac naukowych opublikowanych w czasopiśmie zarówno krajowych, jak i zagranicznych.

Do najważniejszych Jego publikacji należą:

1. *Reversible inactivation of blood group A and B substances from red cells. Nature* 1962: 194.

2. *Structures of fucose-containing glycolipids with H and B blood-group activity and of sialic acid and glucosamine-containing glycolipid of human-erythrocyte membrane.* Eur. J. Biochem. 1973: 37 (współautor).
3. *Isolation and characterization of poly(glycosyl) ceramides (megaloglycolipids) with A, H and I blood-group activities.* Eur. J. Biochem. 1976: 71 (współautor).
4. *A hypothesis on the biological role of ABH, lewis and P blood group determinant structures in glycosphingolipids and glycoproteins.* Glycoconjugate J. 1986: 3.
5. *The hypothesis on function of glycosphingolipids and ABO blood Groups Revisited.* Neurochem. Res. 2012: 37.

Wiele prac powstało w wyniku wieloosrodkowych badań prowadzonych z jednostkami krajowymi i zagranicznymi. Należy podkreślić, że przez wiele lat Zakład Biochemii był jedynym w Polsce ośrodkiem zajmującym się diagnostyką hemoglobinopatii, talasemii i wrodzonych niedokrwistości dyserytrocytycznych.

Działalność organizacyjna

Pan Profesor był wieloletnim członkiem organizacji, towarzystw, komitetów i rad naukowych:

- członkiem Rady Naukowej Instytutu Hematologii i Transfuzjologii;
- członkiem *The New York Academy of Sciences*;
- delegatem Polski (1987–2007) i przewodniczącym (1993–1995) *International Glycoconjugate Organization*;
- członkiem nieformalnego *Steering Committee* (1973–1987);
- członkiem Komitetu do spraw Nauki i Postępu Naukowo-Technicznego (1990–1993) i prezesem (1993–2007) Fundacji na Rzecz Rozwoju Glikobiologii GLYCO XII;
- członkiem FCCA (*Forum for Carbohydrate Coming of Age*);
- członkiem Polskiego Towarzystwa Biochemicznego;
- członkiem PTHiT.

Pan Profesor należał do komitetów redakcyjnych następujących czasopism: *Acta Biochimica Polonica*, *Trends in Glycoscience and Glycotechnology* (Japonia), *Acta Haematologica Polonica*: Członek Rady Redakcyjnej, a w latach 1977–1985 pełnił funkcję Redaktora Naczelnego.

Profesor Kościelak był przewodniczącym komitetów naukowych i organizacyjnych następujących międzynarodowych zjazdów:

- *VIIIth Meeting of the International Society of Haematology, European and African Division*, Warszawa (1985);
- *XII International Symposium on Glycoconjugates*, Kraków (1993);
- *International Symposium on Structure, Metabolism and Functions of Glycosphingolipids*, Warszawa (1997).

Był członkiem komitetów naukowych i organizacyjnych zjazdów PTHiT i Polskiego Towarzystwa Biochemicznego, w tym wielokrotnym organizatorem sympozjów glikokoniugatów podczas zjazdów tego Towarzystwa.

Uhonorowany wysokimi odznaczeniami państwowymi, w tym :

- Krzyżem Kawalerskim Odrodzenia Polski (1985 r.);
- Srebrnym Krzyżem Zasługi (1971 r.);
- Złotym Krzyżem Zasługi (1976 r.);
- Odznaką honorową „Za wzorową pracę w służbie zdrowia”;

Profesor Eugeniusz Jerzy Kościelak przed siedzibą konferencji *International Symposium on Glycoconjugates* (Kraków, sierpień 1993)

- Medalem 40-lecia Polski Ludowej;
- Medalem 20-lecia Instytutu Hematologii.
Uchonorowany prestiżowymi nagrodami za działalność naukową:
- Indywidualną Nagrodą Państwową II stopnia (1980 r.);
- Nagrodą im. Jędrzeja Śniadeckiego Wydziału Nauk Medycznych PAN (1980 r.);
- Nagrodą im. Jakuba Parnasa Polskiego Towarzystwa Biochemicznego (1977 r.);
- Nagrodą Specjalną w Roku Nauki Polskiej PAN oraz Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego (1973 r.);
- Zespołową Nagrodą Wydziału Nauk Medycznych PAN (1970 r.).

W 2002 roku, kiedy Profesor Kościelak odchodził na emeryturę, ówczesny dyrektor Instytutu prof. Lech Konopka, tak o Nim pisał:

„Trzydzieści lat kierowania sprawami naukowymi IHiT owocowały niepodważalną, czołową pozycją Instytutu w dziedzinie hematologii i transfuzjologii w kraju.

Był Pan Profesor inicjatorem, realizatorem i surowym, ale sprawiedliwym sędzią działalności naukowej Instytutu. Wytaczał Pan nowe kierunki w pracy badawczej, propagował osiągnięcia, zabiegał o uznanie i pozycję Instytutu wśród gremiów decyzyjnych kraju.

Zapisał się Pan Profesor w naszej pamięci jako organizator i przewodniczący komitetów naukowych największych zjazdów międzynarodowych, które powierzono polskim hematologom i transfuzjologom.

Był Pan Profesor współzałożycielem pierwszego czasopisma hematologicznego w Polsce *Acta Haematologica Polonica*, współkierując nim od pierwszego numeru od 1970 roku jako zastępca redaktora naczelnego, a w latach 1977–1985 jako jego Redaktor Naczelny.

Pan Profesor pozostał dla nas autorytetem naukowym, wzorem sumiennej i twórczej pracy,

Profesor Eugeniusz Jerzy Kościelak wręcza nagrodę podczas konferencji *International Symposium on Glycoconjugates* (Kraków, sierpień 1993)

przykładem człowieka i naukowca, który całe swoje życie zawodowe związał z Instytutem Hematologii i Transfuzjologii”.

I tak właśnie zapisał się pan Profesor Eugeniusz Jerzy Kościelak w pamięci wszystkich osób, które Go znały i które z nim współpracowały na co dzień, jako niekwestionowany autorytet ogólnopolskiego i światowego środowiska biochemicznego, pasjonat historii, naukowiec i badacz.

Konflikt interesów: nie zgłoszono